

**QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIKDA BADIY TASVIR VOSITALARINING
FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI: O. HENRI VA SH. XOLMIRZAYEV
HIKOYALARI ASOSIDA**

<https://doi.org/10.70728/b.series.v08.i03.096>

Abdunabiyeva Baxoroy Ikromjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

Filologiya va tillarni o‘qitish (ingliz tili) yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada qiyosiy adabiyotshunoslik doirasida badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot O. Henri (ingliz adabiyoti) va Sh. Xolmirzayev (o‘zbek adabiyoti) hikoyalari asosida olib borilib, ikki adabiy maktab vakillarining badiiy ifoda uslubi, stilistik figuralardan foydalanish tamoyillari hamda ularning estetik va semantik vazifalari qiyosiy jihatdan o‘rganiladi. Maqolada metafora, o‘xshatish, epitet, ironiyaga xos xususiyatlar muallif uslubi va milliy tafakkur bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari badiiy tasvir vositalarining nafaqat bezak unsuri, balki obraz yaratish, g‘oya ifodalash va o‘quvchi ongiga ta’sir ko‘rsatishdagi muhim funksional vosita ekanini ilmiy asosda yoritib beradi. Maqola qiyosiy adabiyotshunoslik, stilistika va badiiy matn tahlili yo‘nalishlarida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar uchun metodologik ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: Qiyosiy adabiyotshunoslik, badiiy tasvir vositalari, stilistik figuralar, funksional tahlil, O. Henri, Sh. Xolmirzayev, hikoya janri, badiiy obraz, milliy tafakkur.

Abstract. This article examines the functional characteristics of artistic devices within the framework of comparative literary studies. The research is based on the short stories of O. Henry, a representative of English literature, and Sh. Xolmirzayev, a prominent figure in Uzbek literature. The study conducts a comparative analysis of stylistic devices such as metaphor, simile, epithet, and irony, focusing on their aesthetic, semantic, and pragmatic functions in literary texts. Special attention is paid to the role of artistic devices in shaping the author’s individual style, constructing literary imagery, and reflecting national mentality. The findings demonstrate that artistic devices serve not only as decorative elements but also as essential functional tools for conveying ideas, enhancing expressiveness, and influencing the reader’s perception. The article contributes to the development of comparative literary studies and stylistic analysis.

Keywords: Comparative literature, artistic devices, stylistic figures, functional analysis, O. Henry, Sh. Xolmirzayev, short story genre, literary imagery, national mentality.

Аннотация. В статье рассматриваются функциональные особенности художественных изобразительных средств в контексте сравнительного

литературоведения. Исследование проводится на материале рассказов О. Генри и Ш. Холмирзаева — представителей английской и узбекской литератур соответственно. В работе осуществляется сравнительный анализ таких стилистических средств, как метафора, сравнение, эпитет и ирония, с точки зрения их эстетической, семантической и прагматической функций. Особое внимание уделяется роли художественных средств в формировании индивидуального авторского стиля, создании художественного образа и отражении национального мышления. Результаты исследования подтверждают, что художественные изобразительные средства выполняют не только декоративную, но и важную функциональную роль в передаче идеи и воздействии на читателя. Статья имеет теоретическое и методологическое значение для развития сравнительного литературоведения и стилистики.

Ключевые слова: сравнительное литературоведение, художественные изобразительные средства, стилистические фигуры, функциональный анализ, О. Генри, Ш. Холмирзаев, жанр рассказа, художественный образ, национальное мышление.

Kirish. Zamonaviy adabiyotshunoslikda badiiy matnni chuqur va tizimli tahlil qilish, ayniqsa, turli milliy adabiyotlar doirasida yaratilgan asarlarni qiyosiy o‘rganish masalasi alohida ilmiy ahamiyat kasb etmoqda. Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda adabiy aloqalar, milliy adabiyotlarning o‘zaro ta’siri hamda umumiy va farqli poetik xususiyatlarini aniqlash qiyosiy adabiyotshunoslikning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi [1]. Shu nuqtayi nazardan badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlarini turli adabiy maktablar misolida o‘rganish ilmiy jihatdan dolzarb masala sanaladi.

Badiiy tasvir vositalari — метафора, o‘xshatish, epitet, kinoya, ironiyaga o‘xshash stilistik figuralar — adabiy asarning estetik qimmatini belgilovchi asosiy unsurlar bo‘lib, ular orqali muallif o‘z g‘oyasini obrazli ifodalaydi, qahramon ruhiyati va voqelik manzarasini jonlantiradi [2]. Shu bois ushbu vositalar faqatgina badiiy bezak elementi sifatida emas, balki muallif pozitsiyasi, milliy tafakkur va ijtimoiy-madaniy muhitni aks ettiruvchi muhim funksional mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Ingliz adabiyotining yorqin namoyandasi O. Henri va o‘zbek adabiyotida hikoya janrini yangi bosqichga olib chiqqan Sh. Xolmirzayev ijodi badiiy tasvir vositalarining qo‘llanilishi jihatidan qiyosiy tahlil uchun qulay ilmiy material hisoblanadi. O. Henri hikoyalarida ironik ifoda, kutilmagan yakun va ramziy obrazlar yetakchi o‘rin tutsa, Sh. Xolmirzayev asarlarida milliy ruh, psixologik tasvir va hayotiy realizm badiiy tasvir vositalari orqali yuksak darajada ifodalanadi. Ushbu ikki muallif ijodini qiyosiy o‘rganish badiiy tasvir vositalarining umumiy qonuniyatlari bilan bir qatorda ularning milliy-estetik xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Mazkur maqolaning **asosiy maqsadi** — O. Henri va Sh. Xolmirzayev hikoyalari misolida badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlarini qiyosiy adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi: badiiy tasvir vositalarining nazariy asoslarini yoritish; tanlangan hikoyalarda stilistik

figuralarning qo‘llanish shakllarini aniqlash; ularning estetik, semantik va pragmatik funksiyalarini ochib berish hamda muallif uslubi va milliy tafakkur bilan bog‘liqligini asoslash.

Metodlar. Mazkur tadqiqot qiyosiy adabiyotshunoslik metodologiyasi asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida badiiy matnni chuqur tahlil qilishga xizmat qiluvchi bir qator ilmiy-uslubiy metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Jumladan, **qiyosiy-tahliliy metod** asosiy metod sifatida tanlanib, u orqali ingliz va o‘zbek hikoyachiligida badiiy tasvir vositalarining o‘xshash va farqli jihatlari aniqlandi.

Shuningdek, **stilistik tahlil metodi** yordamida O. Henri va Sh. Xolmirzayev hikoyalarida uchraydigan metafora, o‘xshatish, epitet, ironiyaning matndagi vazifasi, ularning obraz yaratishdagi roli va badiiy ta’sirchanlik darajasi o‘rganildi. Ushbu metod badiiy til birliklarining estetik yukini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqotda **semantik-funksional tahlil metodi** ham keng qo‘llanilib, badiiy tasvir vositalarining ma’no qatlamlari, kontekstual talqini va o‘quvchi ongiga ta’sir ko‘rsatish mexanizmlari tahlil qilindi. Bu metod orqali stilistik figuralarning faqat lingvistik emas, balki g‘oyaviy va pragmatik vazifalari ham ochib berildi [3].

Bundan tashqari, **kontekstual va hermenevtik yondashuv** asosida badiiy vositalarning muallif dunyoqarashi, ijtimoiy-madaniy muhit va milliy tafakkur bilan uzviy aloqasi izohlandi. Tadqiqotda adabiyotshunoslikka oid klassik va zamonaviy ilmiy manbalar, qiyosiy adabiyotshunoslik nazariyalari hamda stilistika bo‘yicha tadqiqotlar metodologik asos sifatida xizmat qildi.

Natijalar va tahlil. Olib borilgan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, O. Henri va Sh. Xolmirzayev hikoyalarida badiiy tasvir vositalari muallif g‘oyasini ifodalash, obrazlar tizimini shakllantirish va o‘quvchiga estetik ta’sir ko‘rsatishda muhim funksional vazifani bajaradi. Har ikki adib ijodida metafora, o‘xshatish, epitet va ironiyaning qo‘llanishi kuzatiladi, biroq ularning semantik yuklamasi, pragmatik yo‘nalishi va milliy-estetik talqini jihatidan sezilarli farqlar mavjud.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, **O. Henri hikoyalarida** ironiyaga asoslangan badiiy tasvir vositalari yetakchi o‘rinni egallaydi. Ironiya ko‘pincha kutilmagan syujet yakuni bilan uyg‘unlashib, o‘quvchi ongida kuchli emotsional ta’sir uyg‘otadi [4]. Metafora va ramziy tasvirlar esa shahar hayoti, ijtimoiy tengsizlik, insoniy qadriyatlar kabi mavzularni ixcham va teran ifodalashga xizmat qiladi. Ushbu vositalar O. Henrining individual uslubini belgilab, badiiy matnda kinoyaviy-estetik qatlamni kuchaytiradi.

Sh. Xolmirzayev hikoyalarida esa badiiy tasvir vositalari ko‘proq psixologik tahlil va milliy ruhni ifodalashga yo‘naltirilgan. Epitet va o‘xshatishlar qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy holati va tabiat manzaralarini realistik tarzda tasvirlashga xizmat qiladi. Metaforalar esa ko‘pincha xalqona tafakkur, milliy qadriyatlar va hayotiy tajribaga tayanadi. Natijada badiiy tasvir vositalari voqelikni chuqurroq anglash va obrazning ichki dunyosini ochib berish funksiyasini bajaradi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, har ikki muallif ijodida badiiy tasvir vositalari **estetik** (badiiy go‘zallikni ta‘minlash), **semantik** (ma‘no qatlamlarini boyitish) va **pragmatik** (o‘quvchiga ta‘sir ko‘rsatish) funksiyalarni bajaradi. Biroq O. Henri asarlarida pragmatik va ironik funksiya ustun bo‘lsa, Sh. Xolmirzayev hikoyalarida estetik va psixologik funksiya yetakchilik qiladi [5]. Bu holat mualliflarning ijodiy uslubi va mansub bo‘lgan milliy adabiy an‘analari bilan chambarchas bog‘liqdir.

Munozara. Olingan natijalar qiyosiy adabiyotshunoslikda badiiy tasvir vositalarini faqatgina shakliy hodisa sifatida emas, balki muallif dunyoqarashi va milliy madaniyatni ifodalovchi funksional mexanizm sifatida talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. O. Henri va Sh. Xolmirzayev hikoyalarining qiyosiy tahlili badiiy tasvir vositalarining umumadabiy qonuniyatlari mavjudligini tasdiqlagan holda, ularning milliy-estetik talqini turlicha ekanini ham ochib berdi.

Mazkur tadqiqot natijalari avvalgi adabiyotshunoslik izlanishlarida ilgari surilgan fikrlarni qisman to‘ldiradi va kengaytiradi. Jumladan, stilistik figuralar har bir adabiyotda umumiy badiiy vosita sifatida qo‘llanilsa-da, ularning funksional yuklamasi ijtimoiy-madaniy muhit, tarixiy sharoit va milliy tafakkur ta‘sirida shakllanishi aniqlandi. Bu esa qiyosiy adabiyotshunoslikda milliylik va universallik masalasini yangicha talqin qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlangan farqlar badiiy tasvir vositalarining tarjima, adabiy aloqalar va intermadaniy kommunikatsiya jarayonlaridagi ahamiyatini ham muhokama qilish zarurligini ko‘rsatadi. O. Henri asarlaridagi ironik ifodaning Sh. Xolmirzayev hikoyalaridagi psixologik tasvir bilan qiyosi badiiy ifodaning turli madaniy kontekstlarda turlicha qabul qilinishini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, ushbu maqolada ilgari surilgan xulosalar qiyosiy adabiyotshunoslik, stilistika va badiiy matn tahlili yo‘nalishlarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, kelgusida boshqa milliy adabiyotlar misolida ham badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlarini chuqurroq o‘rganishga zamin yaratadi [6].

Xulosa. Mazkur tadqiqot qiyosiy adabiyotshunoslik doirasida badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlarini O. Henri va Sh. Xolmirzayev hikoyalari asosida tahlil qilishga bag‘ishlandi. Olib borilgan ilmiy izlanishlar natijasida badiiy tasvir vositalari adabiy matnda faqat estetik bezak vazifasini emas, balki g‘oyaviy mazmunni ochib berish, obrazlar tizimini shakllantirish va o‘quvchi ongiga maqsadli ta‘sir ko‘rsatish kabi muhim funksiyalarni bajarishi aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, mazkur maqolada ilgari surilgan ilmiy natijalar qiyosiy adabiyotshunoslik, stilistika va badiiy matn tahlili sohalarida olib borilayotgan tadqiqotlarni boyitadi hamda kelgusida turli milliy adabiyotlar doirasida badiiy tasvir vositalarining funksional xususiyatlarini yanada chuqurroq o‘rganish uchun nazariy-metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Wellek R., Warren A. **Theory of Literature**. – New York: Harcourt, Brace & World, 1956.
2. Bassnett S. **Comparative Literature: A Critical Introduction**. – Oxford: Blackwell Publishing, 1993.
3. Abrams M.H. **A Glossary of Literary Terms**. – Boston: Cengage Learning, 2015.
4. Leech G., Short M. **Style in Fiction**. – London: Longman, 2007.
5. Henry O. **The Complete Short Stories of O. Henry**. – New York: Modern Library, 2004.
6. Xolmirzayev Sh. **Tanlangan asarlar**. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2012.